

Dit profiel dient gelezen, geïnterpreteerd en gebruikt te worden in combinatie met de leeswijzer, waarin de noodzakelijke uitleg van de verschillende paragrafen vermeld is.

Wilde zwaan (*Cygnus cygnus*) A038

1. Status

Vogelrichtlijn Bijlage I (inwerkingtreding 1981). Voor Natura 2000 relevant als niet-broedvogel.

2. Kenschets

Beschrijving: De wilde zwaan is ongeveer even groot als een knobbelzwaan en is herkenbaar aan een gele snavel en een lange, rechte, vaak geel aangelopen hals. In Nederland is de soort alleen in de winter aanwezig. Het is een trekvogel die broedt langs taigameertjes in IJsland, Scandinavië en subarctisch Rusland. De Russische en Scandinavische vogels arriveren rond oktober in de overwinteringsgebieden in Zuid-Scandinavië, Denemarken en Noord-Duitsland. Een relatief klein en in strengere winters iets groter deel bereikt Nederland. Hoogste aantallen zijn in januari aanwezig, duidelijk later dan bij de kleine zwaan. De wilde zwaan vertrekt in maart. De wilde zwaan is een planteneter.

Relatief belang binnen Europa: De staat van instandhouding van de wilde zwanenpopulatie in de Europese Unie is volgens 'BirdLife' gunstig. De broedgebieden van de wilde zwaan liggen in de boreale gebieden van Scandinavië en Rusland en op IJsland. De overwinteringsgebieden liggen in NW-Europa en ZO-Azië.

Bij de wilde zwaan worden vijf populaties onderscheiden. De voor Nederland relevante NW- en Centraal-Europese populatie (van broedvogels uit Scandinavië en Noord-Rusland) is klein ten opzichte van populaties van andere watervogelsoorten. De omvang wordt geschat op 59.000 vogels en neemt toe. Het seizoensmaximum van de in Nederland getelde vogels bedraagt sinds 1997 gemiddeld ongeveer 1.800, dus ongeveer 3% van de NW- en Centraal-Europese populatie (van Roomen et al. 2004). In sommige koude winters neemt het aantal in ons land toe tot 3.300.

3. Ecologische vereisten

Leefgebied: De wilde zwanen leven in gebieden met een combinatie van grote wateren (hun slaapplaats) en uitgestrekte akkers, graslandpolders of uiterwaarden (hun foerageergebied). De voedselbiotoop bestaat bij voorkeur uit akkers en natte, vaak ondergelopen graslanden met een korte vegetatie. Vooral in het najaar en in de winter foerageert een klein deel van de wilde zwanen in het water, vooral op wortelstokken van oevervegetaties. Zijn rustbiotoop bestaat uit zoete of zoute wateren, ondergelopen boezemlanden en zomerpolders, zand- en modderbanken. De plaatsen moeten vrij zijn van verstoring en niet toegankelijk voor roofdieren zoals vossen. Ze kunnen tot op enkele tientallen kilometers van de foerageergebieden liggen.

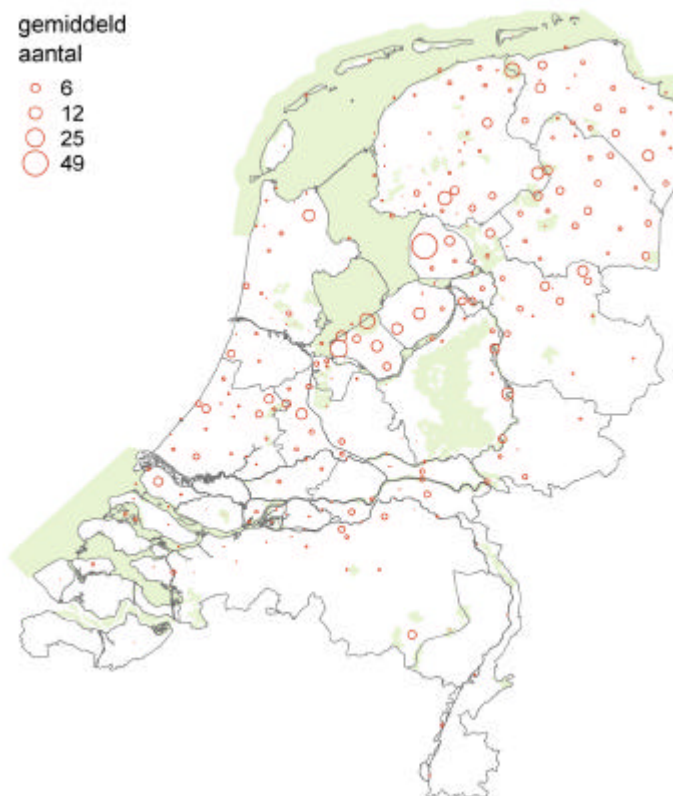
Voedsel: De wilde zwaan zoekt zijn voedsel graag in cultuurgrasland omdat hij extensief beheerd, meer natuurlijk grasland meestal te ruig en te schraal vindt. Vooral in het najaar (november-december) foerageert de wilde zwaan in akkergebieden op restanten van de bieten- en aardappeloogst. Koolzaadpercelen worden de gehele winter als voedselbron benut. Het voedsel bestaat uit gras of de worteldelen daarvan, koolzaadblad en worteldelen van moerasplanten, met name van grote en kleine lisdodde. In de winter foerageren wilde zwanen ook wel in ondiepe zoute, brakke of zoete wateren met een begroeiing van zeegras, *Ruppia* sp. of fonteinkruid. In de tweede helft van de winter foerageren de zwanen meer op graslanden.

Rust: Op het water foeragerende zwanen zijn gevoelig voor waterrecreatie. Zwanen die in het agrarische gebied verblijven, hebben vooral te maken met verstoring door

landbouwwerkzaamheden en jacht, soms ook door laagvliegende vliegtuigen en helikopters. Daarnaast gaat er een versturende werking uit van windmolenparken. Vastgestelde verstoringafstand van windparken bedraagt 500 meter, maar kan afhangen van andere plaatselijke factoren. Verlies van de onderlinge samenhang ('connectiviteit') van slaapplaatsen en voedselterreinen zijn van belang bij ingrepen in landschap. Windmolenparken en hoogspanningsleidingen werken als barrières voor de wilde zwaan.

4. Huidig voorkomen

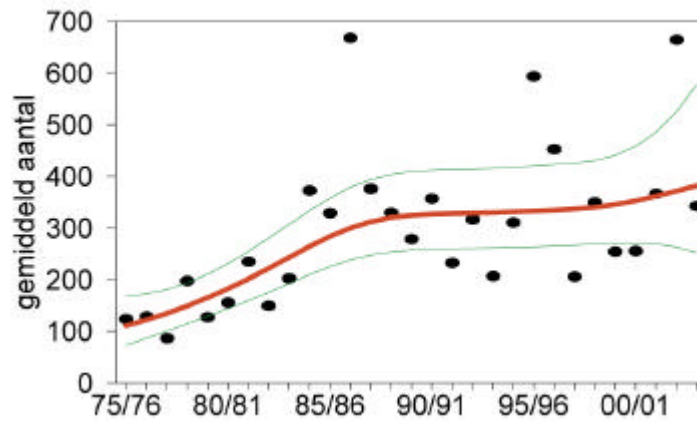
Wilde zwanen zijn verspreid over laag Nederland te vinden, maar met een sterk accent op het noorden en midden (IJsselmeergebied, IJssel) en met relatief kleine aantallen in het benedenrivierengebied en de Zeeuws-Zuid-Hollandse Delta.

Verspreidingskaart wilde zwaan

5. Beoordeling landelijke staat van instandhouding

Trends in Nederland: De januaritellingen van trekvogels laten zien dat het aantal wilde zwanen in Nederland is toegenomen tot ca. 1985. Daarna stabiliseert het aantal.

Aantalsontwikkeling wilde zwaan

Recente ontwikkelingen: De Nederlandse populatie van de wilde zwaan laat sinds 1981 (1981-2003) een matige toename zien. Over de periode 1994-2003 lijkt het aantal stabiel, maar door de grote schommelingen is de trendclassificatie onzeker.

Beoordelingsaspect natuurlijk verspreidingsgebied: gunstig

De verspreiding van de wilde zwaan is in de laatste twintig jaar niet wezenlijk veranderd.

Beoordelingsaspect populatie: gunstig

De aantallen van de wilde zwaan zijn niet afgenomen.

Beoordelingsaspect leefgebied: gunstig

Op landbouwpercelen is veel voedsel voor de wilde zwaan beschikbaar. Verbetering van de waterkwaliteit heeft geleid tot herstel van waterplantenvegetaties als belangrijke voedselbron voor de wilde zwaan.

Beoordelingsaspect toekomstperspectief: matig ongunstig

Waarschijnlijk zal het voorkomen van de wilde zwaan net als dat van de kleine zwaan positief worden beïnvloed door de verbetering van de waterkwaliteit, en negatief door concurrentiedruk uitgaande van een toenemende populatie knobbelzwanen. Bovendien kan een doorgaande klimaatverandering leiden tot verdere noordoostelijke verplaatsing van de overwinteringsgebieden.

Landelijke instandhoudingsdoelstelling: Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 360 vogels (seizoensgemiddelde).

Streefbeeld bij de landelijke instandhoudingsdoelstelling: Behoud van de huidige situatie is voldoende voor een gunstige staat van instandhouding van de wilde zwaan.

Oordeel: matig ongunstig

Beoordeling Staat van Instandhouding		
Aspect	1981	2004
Verspreiding	gunstig	gunstig
Populatie	gunstig	gunstig
Leefgebied	gunstig	gunstig
Toekomst	gunstig	matig ongunstig
Eindoordeel	gunstig	matig ongunstig

6. Bronnen

- Koffijberg K., Voslamber B. & van Winden E. 1997. Ganzen en zwanen in Nederland: overzicht van pleisterplaatsen in de periode 1985-94. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- Laubek B., Nilsson L., Wieloch M., Koffijberg K., Sudfeldt C. & Follestad A. 1999. Distribution, numbers and habitat choice of the NW European Whooper Swan *Cygnus Cygnus* population: results of an international census in January 1995. Vogelwelt 120: 141-154.
- Schreiber M. 2000. Windkraftanlagen als Störquellen für Gastvögel. In: Winkelbrandt A., Bless R., Herbert M., Kröger K., Merck T., Netz-Gerten B., Schiller J., Schubert S. & Schweppe-Kraft B. (eds), Empfehlungen des Bundesamtes für Naturschutz zu naturschutzverträglichen Windkraftanlagen. Bundesamt für Naturschutz, Bonn-Bad Godesberg.
- Winkelman J.E. 1989. Vogels en het windpark nabij Urk (NOP): aanvaringslachtoffers en verstoring van pleisterende eenden, ganzen en zwanen. RIN-rapport 89-15. RIN, Arnhem.